

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

Problem of Enforcement Law of Environment Relating to E-Waste Management in Thailand

เจลิยา นครจันทร์*
ศิริพงศ์ โสภาก*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยโดยศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎี หลักการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อม เกิดจากการจัดการของเสียอันตรายประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Waste Electrical Equipment and Electronic Equipment - WEEE) เพื่อศึกษาถึง คำนิยาม ของคำ ว่า ของเสียอันตราย และขยะอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย ตามหลักสากลของอนุสัญญาบาเซล และคำนิยามของคำ ว่า ของเสีย ของเสียอันตราย และขยะอิเล็กทรอนิกส์ ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย เพื่อศึกษาถึง มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมเกิดจากการจัดการของเสียอันตรายประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste)

หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อันได้แก่ มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินการทางบริหารปกครอง (Administrative Sanction) เกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินการทางอาญา (Criminal Sanction) เกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และเพื่อศึกษามาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินการทางแพ่ง (Civil Sanction) เกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข และเพื่อศึกษาถึงกรณีประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ (Specific Legislation) เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังคงอยู่ภายใต้บังคับ

*อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ของกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป และยังไม่มีการนำกฎหมายเกี่ยวกับการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิตมาบังคับใช้เป็นกฎหมายในประเทศ เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ (Legal Measure of Economic Incentive) ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันมักจะเป็นมาตรการทางกฎหมายในเชิงสั่งการและควบคุม (Command and Control) จึงทำให้ไม่จูงใจแก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และเพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน (NGO) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมถึงสิทธิของประชาชนในการร่วมรับรู้ (Right to Know) ถึงลักษณะของกากของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่มีผลกระทบต่อชีวิต สุขภาพอนามัยของมนุษย์ พิษ สัตว์ในระบบนิเวศที่มีความจำเป็นในการเก็บรวบรวม และคัดแยก บำบัด ขนส่ง กำจัดให้แตกต่างไปจากการจัดการขยะของเสียโดยทั่วไปตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี (Environmentally Sound Management - ESM) และเพื่อศึกษาถึงสิทธิของประชาชนในการรับรู้ (Right to Know) เพื่อศึกษาถึงถึงสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Right to Access to Information 1) เกี่ยวกับแหล่งมลพิษ สถานที่กำจัด เหยิงของกากของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

และเพื่อศึกษาถึงสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงระบบยุติธรรม (Right to Access Justice) ในการใช้สิทธิในการดำเนินคดีแพ่งเพื่อรับการเยียวยาชดเชยความเสียหายของประชาชนซึ่งได้รับผลกระทบจาก มลพิษสิ่งแวดล้อมอันเกิดการจัดการเก็บ รวบรวม กำจัด เหยิงของกากของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยความช่วยเหลือของ องค์กรเอกชน (NGO) ด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

งานวิจัยนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสารจากกฎหมายระเบียบ ตำราวิทยานิพนธ์ งานวิจัย วารสารภายในประเทศและต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า การบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางบริหารปกครองด้านบัพัญญูติเกี่ยวกับหน้าที่ ความรับผิดชอบบริหารปกครองของผู้ผลิต ผู้เก็บรวบรวม จำหน่าย ขนส่ง บำบัด กำจัดภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย ตกอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่การควบคุมสั่งการลงโทษของพนักงานเจ้าหน้าที่หลายหน่วยงานภายใต้บัพัญญูติของกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับแม้ว่ากรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงาน (Competent Authority) ในการควบคุมสั่งการ อนุญาต และลงโทษผู้ผลิต ผู้เก็บรวบรวม จำหน่าย ขนส่ง บำบัด กำจัด กากของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ส่วนกรมควบคุมมลพิษ มีอำนาจหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานงาน (Coordination) เกี่ยวกับมลพิษอันเกิดจากการจัดการของเสียอันตราย ดังนั้น การที่หน่วยงานมีความซ้ำซ้อนกัน และกฎหมายมีความซ้ำซ้อนกัน จึงทำให้มีความยากลำบากในการนำกฎหมายไปบังคับใช้ในทางปฏิบัติในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่า การบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางอาญาด้านบัพัญญูติ

เกี่ยวกับหน้าที่ ความรับผิดชอบทางอาญา และบทลงโทษทางอาญาของผู้ผลิต ผู้เก็บรวบรวม จำหน่าย ขนส่ง บำบัด กำจัด ตกอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่การดำเนินคดีอาญา ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ ทำให้มีความยากลำบากในการนำไปบังคับใช้

ผลการศึกษาพบว่า การบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางแพ่งด้านบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ผลิต ผู้เก็บรวบรวม จำหน่าย ขนส่ง บำบัดกำจัด ตกอยู่ภายใต้ ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับทำให้มีความยากลำบากในการนำไปบังคับใช้ และผลการศึกษาพบว่า กรณีประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ (Specific Legislation) เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังคงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับนั้นปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำลังอยู่ระหว่างการศึกษาและพิจารณาเพื่อขยายร่างเสนอเป็นกฎหมาย

ผลการศึกษาพบว่า มาตรการในการเสริมสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อลดมลพิษจากของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ยังไม่เพียงพอโดยยังอยู่ระหว่างการศึกษาและพิจารณาเพื่อขยายร่างเสนอเป็นกฎหมาย ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางบริหารปกครองเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยที่มีข้อบกพร่องและปัญหาอุปสรรคด้านบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางบริหารปกครองมีความซ้ำซ้อนอยู่ภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ และหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุม ออกคำสั่งลงโทษ ทางบริหารปกครองมีความซ้ำซ้อนและขาดการประสานงาน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าประเทศไทยควรตรากฎหมายขึ้นมาโดยเฉพาะ

โดยการออกเป็นพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินมาตรการทางบริหารปกครองเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อลดมลพิษจากของเสียอันตรายของขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ดังต่อไปนี้ 1) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมผลิตภัณฑ์ การกำหนดผลิตภัณฑ์ที่ถูกควบคุม ซึ่งยากแก่การรวบรวมขนส่งบำบัด กำจัด มีส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ที่ควรส่งเสริมให้กลับนำมาใช้ใหม่ (Recycle) ควรส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มากขึ้น 2) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมผู้ผลิต และผู้จัดจำหน่าย โดยต้องจดทะเบียนต่อกรมควบคุมมลพิษ และให้ผู้ผลิตจัดทำแผนความรับผิดชอบในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองหรือรวมกลุ่มเป็นสมาคม และกำหนดให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์นำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน และกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ผลิตลดสารอันตราย 3) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการปลอดภัย ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้กรมควบคุมมลพิษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแนวทางการจัดการซากผลิตภัณฑ์และจัดตั้งศูนย์ข้อมูลซากผลิตภัณฑ์ในกรมควบคุมมลพิษ

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางอาญาเกี่ยวกับการที่ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้จำหน่าย ผู้รวบรวม ผู้บำบัดผู้กำจัดได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาภายใต้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับซึ่งมีความซ้ำซ้อนและมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ซึ่งอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นเอกภาพ มีความยากลำบากในการตีความและบังคับใช้ทำให้การดำเนินคดีอาญา

ขาดประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าประเทศไทยควรตรากฎหมาย โดยออกมาเป็นพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาอันเกิดจากการจัดการซากผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้คือ

ให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและอัตราโทษทั้งจำคุกและหรือ ปรับเกี่ยวกับผู้ผลิต ฝ่าฝืนไม่เสนอแผนความรับผิดชอบในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ ไม่รายงานปริมาณผลิตภัณฑ์ ไม่ขึ้นทะเบียน ไม่ปฏิบัติตามแผนความรับผิดชอบในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและให้มีบทกำหนดอัตราโทษแก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ เก็บรวบรวม ขนส่ง ซากผลิตภัณฑ์ที่ฝ่าฝืนการทิ้ง การรับคืน การเก็บรวบรวม การขนส่ง และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดอัตราโทษแก่โรงงานที่ให้บริการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติการรับคืน การกลับนำมาใช้ใหม่ การบำบัดและการกำจัด

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาคูเปอร์ของการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางแพ่งเพื่อฟ้องร้องเยียวยาชดเชยความเสียหายในทางแพ่งให้แก่ประชาชน ซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้จำหน่าย ผู้รวบรวม ผู้บำบัดผู้กำจัดได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งอันเกิดจากการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ เช่นภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย ซึ่งมีความซ้ำซ้อนและมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไปซึ่ง อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นเอกภาพ มีความยากลำบาก

ในการตีความและบังคับใช้ทำให้การดำเนินแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของการจัดการของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์ขาดประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน NGO ควรให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้จำหน่าย ผู้รวบรวม ผู้บำบัดผู้กำจัดได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งอันเกิดจากการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจึงสิทธิในการใช้มาตรการทางเลือกในการฟ้องคดีแพ่งแทนกันเป็นกลุ่ม (Civil Class Action) อันเป็นการแก้ปัญหาเรื่องค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งและประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายมีความสะดวกในการเข้าถึงระบบความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน และผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ประเทศไทยนำมาตราการบังคับลงโทษทางแพ่งมาบังคับใช้เกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายจากมลพิษสิ่งแวดล้อมของการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขด้านการขาดมาตรการทางกฎหมายในการสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์อย่างเพียงพอในการให้ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้จำหน่าย ผู้รวบรวม ผู้บำบัดผู้กำจัดลดมลพิษโดยการ

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาคูเปอร์ของการบังคับใช้กฎหมายด้านการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในการลดมลพิษจากการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย โดยการที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมให้การศึกษา ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ เช่น โดยการส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะจากแหล่งกำเนิด

คำสำคัญ: กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการ ขยะอิเล็กทรอนิกส์

Abstract

The objective of this research is to study Problem of Enforcement Environmental Law of e-Waste Management in Thailand. The research study conceptual framework theory principle of Environmental Law of Hazardous E - waste management or Waste Electrical Equipment and Electronic Equipment (WEEE). The research study definition of hazardous waste and hazardous waste management in international level and in domestic environmental law of Thailand and to study enforcement of Environmental Law of e-Waste Management in Thailand regarding administrative sanction criminal sanction civil sanction and to study legal measure of economic incentive and legal measure of promoting public participation of citizen right to know information regarding hazardous e-waste and citizen right to access information of environment regarding hazardous e-waste and citizen right to access to justice in initiative filing administrative action civil action in environmental hazardous e - waste for remedy damage from environmental pollution of unsound management of e waste or Waste Electrical Equipment and Electronic Equipment (WEEE). The aforesaid civil action to be assisted by NGO in environment al protection sector .

The method of research is qualitative approach by documentary research from book court judgement legal research document

in environmental law both international and domestic.

The result of research found that the enforcement law of administrative sanction regarding administrative liabilities provisions by producer collector distributor transporter wastetreatment operator disposal operate as provided under Hazardous Substance act B.E.2535 are under the command and control by various authorities and under many environment legislation although in fact Department of Industrial Work is competent authority who have power of control order permit and order sanction penalty against aforesaid producer collector distributor transporter wastetreatment operator disposal operater who violate provision of administrative legislation .The pollution control department -PCD as coordinator in hazardous environment pollution but PCD has no authority to enforce any violation of e-waste pollution. Because of the overlapping agencies and legislations which has cause difficulties to enforcement administrative sanction environmental law of e- waste in practice in Thailand

The result of research also found that the case that criminal investigation officer can possible to enforce and may be successful is the cases against of illegal dumping or illegal importing or illegal treatment of hazardous e - waste or WEEE in Thailand. However the enforcement law of criminal sanction regarding criminal liabilities provisions by producer collector distributor transporter wastetreatment

operator disposal operator as provided under Hazardous Substance act B.E.2535 and under criminal code of Thailand and under The National Enhancement and Conservation environment Quality Act B E 2535 of Thailand and under Public Health Act and TAO Act which under the jurisdiction of criminal investigation officer are difficult to enforce because criminal investigation officer have no experience and expertise in provision of law of criminal liabilities for pollution from hazardous e-waste which are complexities and difficulties to under stand

Recommendation and resolution guideline for efficiency and successfully enforcement law of e - waste management environmentally sound management in Thailand with regard to enforcement administrative sanction against producer collector disposer of e - waste who violate administrative sanction under provision of hazardous substance act and various related environment law provisions which these legislation are overlapping and dispersed and responsible agency are overlapping and lack of coordination. The researcher recommend that Thailand should promulgate new legislation entitled waste electrical and electronic equipment manage act B.E .....WEEE. Such legislation shall include the provision of administrative sanction against producer distributor waste treatment operator disposer transporter such as the provision of controlling producer of electrical production to carefully produce electric equipment environmentally sound management ect.

Recommendation and resolution guideline for efficiency and successfully enforcement law of e - waste management environmentally sound management in Thailand. With regard to enforcement criminal sanction against illegal disposing and illegal dumping of e - waste and illegal importing and illegal trafficking that may be possible for criminal investigation officer to successfully enforce. However with regard to enforcement criminal sanction against producer collector disposer of e - waste who violate criminal provision of hazardous substance act and various related criminal liabilities environment law provisions which these legislation are overlapping and dispersed and difficulties to enforce because of the complexities of law and lack of expertise in criminal enforcement investigation official. The researcher recommend that Thailand should promulgate new legislation entitled waste electrical and electronic equipment manage act B.E .....WEEE. Such legislation shall include the provision of criminal liabilities provision and penalty of jail sentence and or fine sanction against producer distributor waste treatment operator disposer transporter .

Recommendation and resolution guideline for efficiency and successfully enforcement law of e - waste management environmentally sound management in Thailand. With regard to enforcement criminal sanction against illegal disposing and illegal dumping of e - waste and illegal importing and illegal trafficking that may be possible for criminal

investigation officer to successfully enforce. However with regard to enforcement criminal sanction against producer collector disposer of e - waste who violate criminal provision of hazardous substance act and various related criminal liabilities environment law provisions which these legislation are overlapping and dispersed and difficulties to enforce because of the complexities of law and lack of expertise in criminal enforcement investigation official. The researcher recommend that Thailand should promulgate new legislation entitled waste electrical and electronic equipment manage act B.E .....WEEE. Such legislation shall include the provision of criminal liabilities provision and penalty of jail sentence and or fine sanction against producer distributor waste treatment operator disposer transporter.

Keywords: Environment Law, Management, E-Waste

บทนำ

ความเป็นมา ขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรืออีเวสต์ (e-waste) เป็นของเสียอันตรายที่ประกอบด้วย เครื่องใช้ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เสีย หรือไม่มีคนต้องการแล้ว ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นประเด็น วิตกกังวล เนื่องจากชิ้นส่วนหลายชิ้นในอุปกรณ์เหล่านั้น ถือว่าเป็นพิษ และไม่สามารถย่อยสลายตามธรรมชาติได้ หลายประเทศโดยเฉพาะแถบยุโรปตะวันตกถึงกับ ออกกฎหมายออกมารองรับกรณีดังกล่าวนี้ โดยให้ บริษัทผู้ผลิตที่จะวางตลาดในผลิตภัณฑ์ด้านคอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ต้องจัดเก็บขยะอิเล็กทรอนิกส์ไปกำจัดก่อน ถึงจะวางใหม่ได้ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งมาตรการสำคัญที่ถูก

นำออกมาใช้เพื่อแก้ปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็น ขยะพิษ ขณะเดียวกันด้วยพฤติกรรมผู้บริโภคที่มี ลักษณะใช้แล้วทิ้งที่เกิดขึ้นทั่วโลก ส่งผลกระทบ ไม่เพียงแค่นั้นในขอบข่ายของขยะอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น บรรพบุรุษอื่น ๆ ก็ถูกทิ้งลงถังขยะมากมายจนล้นเกิน หลาย ๆ ประเทศต้องสูญเสียงบประมาณเพื่อทำการ จัดเก็บและทำลายขยะแต่ละปีเป็นมูลค่ามหาศาล ซึ่งพฤติกรรมการใช้แล้วทิ้งที่เกิดขึ้นทั่วโลกนี้ หากยังไม่สามารถพัฒนาวัสดุที่สามารถย่อยสลายได้ง่าย หรือ ประหยัดใช้แล้วสามารถนำมารีไซเคิลใหม่ได้ อาจก่อให้เกิด ปัญหาขยะล้นโลกได้ สำหรับประเทศไทย การจัดการ ขยะอิเล็กทรอนิกส์ยังมีปัญหาเกี่ยวกับระบบการจัดการ ที่ไม่สามารถจัดการอย่างครบวงจร ตั้งแต่การผลิตสินค้า อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าละอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การเก็บ รวบรวมที่ยังไม่สามารถคัดแยกออก เพื่อนำไปบำบัด กำจัด แยกต่างหากจากการจัดการขยะทั่วไป ตามหลัก การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี (Environmentally Sound Management - ESM) ทำให้เกิดอันตราย ก่อความ เสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัยของ มนุษย์ สัตว์ พืช ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศน์ มลพิษจากสารอันตราย ของเสียอันตรายก่อให้เกิด สภาวะโลกร้อนหรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพ ภูมิอากาศ ประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายโดยเฉพาะ เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของเสียอันตรายประเภท ขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-waste) หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Waste Electrical Equipment and Electronic Equipment - WEEE) แต่อย่างใด

แนวความคิด ทฤษฎี หลักการจัดการมลพิษ สิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการจัดการของเสียอันตราย ประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซาก ผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์

หลักการระวังไว้ก่อน (precautionary principle) เป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงที่มีหลักการว่า ถ้าการกระทำหรือนโยบายมีข้อสงสัยว่า จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณสุขหรือต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยไม่มีมติส่วนใหญ่ของนักวิทยาศาสตร์ว่า การกระทำหรือนโยบายนั้นจะไม่ทำความเสียหาย การพิสูจน์ว่า จะไม่ก่อความเสียหาย ตกเป็นหน้าที่ของบุคคลที่ต้องการทำกรนั้น ๆ ผู้ออกนโยบายได้ใช้หลักนี้เป็นเหตุผลการตัดสินใจ ในสถานการณ์ที่อาจเกิดความเสียหาย เพราะการตัดสินใจบางอย่าง (เช่น เพื่อจะทำการใด การหนึ่ง หรืออนุมัติให้ทำการใดการหนึ่ง) ในกรณีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่ชัดเจน หลักนี้แสดงนัยว่า ผู้ออกนโยบายมีหน้าที่ทางสังคมที่จะป้องกันสาธารณสุขจากการได้รับสิ่งที่มีอันตราย เมื่อการสืบสวนทางวิทยาศาสตร์ได้พบความเสี่ยงที่เป็นไปได้ และการป้องกันเช่นนี้จะสามารถเพลาลงได้ ก็ต่อเมื่อมีงานศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่แสดงหลักฐานที่ชัดเจนว่าจะไม่มีอันตรายเกิดขึ้น กฎหมายของเขตบางเขต เช่น ในสหภาพยุโรป ได้บังคับใช้หลักนี้ในบางเรื่อง

หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี (Environmentally Sound Management -ESM) เกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การควบคุมมลพิษสิ่งแวดล้อมจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือซากอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (WEE) อย่างครบวงจรโดยควบคุมมลพิษตั้งแต่แหล่งกำเนิด

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง “การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน ต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหาหนี้ โดยการ

พยายามอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค คือ หากมีความจำเป็นที่จะดำเนินการให้กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทีเดียวใดที่หนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นๆ เป็นการชดเชยเพื่อให้ในแง่มหภาคของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคงอยู่ได้ดังเดิม

ปฏิญญาริโอเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (RioDeclaration on Environment and Development) โดยหลักการข้อ 13 กำหนดว่า รัฐต้องพัฒนาทั้งกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศเกี่ยวกับความรับผิดชอบและการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากมลพิษสิ่งแวดล้อมและความเสียหาย

การจัดการของเสีย “3Rs” ประกอบด้วย R1-Reduce ซึ่งคือ การลดหรือใช้น้อยเท่าที่จำเป็น R2-Reuse ซึ่งคือ การใช้ซ้ำ และ R3-Recycle ซึ่งคือ การแปรรูปมาใช้ใหม่ การจัดการ “ของเสีย” ตามหลัก 3Rs หมายถึง การจัดการของเสียที่ทำให้ ความสำคัญในการลดการเกิดของเสียให้เหลือน้อยที่สุดเป็นลำดับแรก โดยมุ่งเน้น การใช้วัตถุดิบหรือทรัพยากรการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อมาเมื่อเกิดของเสียแล้ว ต้องพยายามหาแนวทางการนำกลับไปใช้ซ้ำหรือใช้ใหม่ให้ได้มากที่สุด โดยพิจารณาถึงศักยภาพการประโยชน์ของของเสียแต่ละประเภทและกฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เหลือของเสียที่จะต้องบำบัด/กำจัดในปริมาณน้อยที่สุด โดยเลือกใช้วิธีการกำจัดของเสียเป็นวิธีสุดท้าย โรงงานอุตสาหกรรมที่มีการจัดการของเสียที่ดีภายในโรงงานตามหลัก 3Rs จะต้องมีการดำเนินการดังนี้ มีการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานทั้งในส่วนของการผลิตและกิจกรรม สนับสนุนการผลิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดการเกิดของเสียให้เหลือน้อยที่สุด และ เมื่อเกิดของเสียขึ้นแล้ว ใช้วิธีจัดการกับของเสียแต่ละประเภทตามศักยภาพการใช้ประโยชน์ ของเสียเหล่านั้น เพื่อให้มีของเสียที่ต้องถูกส่งไปกำจัดโดยวิธี

ฝั่งกลบในปริมาณน้อยที่สุด มีการจัดการของเสียเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตั้งแต่การจัดเก็บของเสีย การนำไปใช้ประโยชน์ภายในโรงงาน และการนำออกไปบำบัด/กำจัดภายนอกโรงงาน

หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบ (Polluter Pays Principle-PPP) หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle: PPP) ได้ถูกนำเสนอโดยองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ตั้งแต่ทศวรรษ 1970 และเป็นที่ยอมรับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีหลักการสำคัญคือ การนำเอาต้นทุนที่เกิดจากการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (environmental costs) หรือผลกระทบภายนอก (externality) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ต้นทุนและราคาสินค้าและบริการดังกล่าวสูงขึ้นและทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนอันจะเป็นผลดีต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายช่วยแก้ปัญหาความล้มเหลวของตลาด (market failure) ที่เกิดจากการไม่ได้คิดต้นทุนของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ต้นทุนสินค้าและบริการไม่สะท้อนถึงต้นทุนทางสังคมอย่างแท้จริง ทำให้มีการผลิตและบริการสินค้าและบริการซึ่งทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้หลักการดังกล่าวยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย โดยกำหนดให้ผู้ใช้ทรัพยากรเป็นผู้รับผิดชอบในความเสื่อมโทรมจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นหลักการผู้ใช้เป็นผู้จ่าย (User Pays Principle: UPP) (มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และกอบกุล ราชะนาคร, 2552: 9)

“การขยายความรับผิดชอบแก่ผู้ผลิต” เป็นหลักการเพิ่มขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ผลิตให้ครอบคลุมในแต่ละช่วงของวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้ผลิตมีการปรับปรุงกระบวนการผลิตและส่งผล

ให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น รวมทั้งมุ่งเน้นให้ผู้ผลิตมีการปรับปรุงและพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์และระบบการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้ผลิตภัณฑ์มีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น และลดผลกระทบต่อ การนำหลักการขยายความ รับผิดชอบของผู้ผลิต หรือ อีพีอาร์ (Extended Producer Responsibility หรือ EPR) มาประยุกต์ใช้ในการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย หลักสามประการคือ 1) เพื่ออธิบายและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการอีพีอาร์ 2) เพื่อตรวจสอบบริบทของประเทศว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไรกับการนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ และ 3) เพื่อทบทวนและวิเคราะห์นโยบายการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ที่ผ่านมาของประเทศไทย หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (อีพีอาร์) เป็นหลักการเชิงนโยบายที่มีเป้าหมายสองประการ... อีพีอาร์ เป็นหลักการเชิงนโยบาย (policy principle) ในที่นี้หลักการ เป็นตัวกำหนดเป้าหมาย (goals) ของนโยบายและช่วยชี้้นำการเลือก และการใช้เครื่องมือทางนโยบาย (policy instruments) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น หลักการอีพีอาร์ได้วางเป้าหมายหลักสองประการสำหรับการจัดการซาก (end-of-life management) ประการแรก นโยบายการจัดการซากควรจะมีมุ่งส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์และระบบของผลิตภัณฑ์ที่เอื้อ อำนวยต่อการจัดการซากที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป้าหมายในส่วนนี้ เป็นมิติใหม่ของการจัดการซากตามหลักการอีพีอาร์และตั้งอยู่บนเหตุผลว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการซากผลิตภัณฑ์สามารถป้องกันได้ ด้วยการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (design for environment หรือ DFE) ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ผลิตแต่ละรายสามารถออกแบบได้เพียงผลิตภัณฑ์ และระบบของตน ชุดของนโยบายที่ใกล้เคียงกับแนวคิด “ความรับผิดชอบต่อผู้ผลิตเชิงปัจเจก” หรือ อีพีอาร์ (Individual Producer Responsibility หรือ IPR) จะมีประสิทธิผลสูง

เพื่อที่จะทำให้บรรลุป้า หมายของกลุ่มนี้ เป้าหมายหลัก ประการที่สองคือ การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในการจัดการซากและรักษาคุณภาพของทรัพยากร อย่างมีประสิทธิภาพผ่าน การจัดเก็บ รวบรวม บำบัด กำจัด และนำกลับมาใช้ใหม่ เป้าหมายในส่วน นี้เป็น เป้าหมายตามแบบแผนปกติของนโยบายการจัดการซาก แต่การกำหนดนโยบายตามหลักการอีพ็อร์มีข้อดี ที่การขยายบทบาทและความ รับผิดชอบของผู้ผลิต ในการจัดการซากนั้น นอกจากจะสามารถส่งเสริม การออกแบบดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังสามารถนำทรัพยากร และความรู้ความ สามารถของผู้ผลิต รวมไปถึงตัวแสดง อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ผลิตมา เสริมสร้างระบบ การจัดการซากที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์ ไม่ได้เหมือนกันหมดในแผนงานอีพ็อร์ ภายใต้แผนงาน อีพ็อร์ เราสามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ได้เป็นสี่กลุ่ม ตามประเภทของผู้ผลิตและเวลาที่ผลิตภัณฑ์วางขาย ในตลาด จากผลิตภัณฑ์ 4 กลุ่มนี้ กลไกของอีพ็อร์ จะมีผลมากที่สุดกับผลิตภัณฑ์ใหม่จากผู้ผลิตที่มีตัวตน อย่างชัดเจน ดังนั้น ในการแปลงหลักการให้เป็นแผนงาน ในทาง ปฏิบัติที่มีประสิทธิผลนั้น จึงมีหลักอยู่ 5 ประการ คือ 1) ควรจะแยก ผลิตภัณฑ์ใหม่ออกจากผลิตภัณฑ์เก่า (historical products) 2) ควรจะป้องกันปัญหาผู้ผลิต ที่อยู่นอกระบบ (free riders) และการเกิดขึ้นของ ผลิตภัณฑ์กำพัว (orphan products) 3) ควรจะสร้าง แรงจูงใจให้มีการ ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม 4) ควรจะจัดการซากของ ผลิตภัณฑ์ ทุกกลุ่มอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและลดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมจากการจัดการซากให้น้อยที่สุด และ 5) ควรจะมีกลไกในการแบ่งรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจาก การจัดการซากผลิตภัณฑ์เก่าที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบ มีหลายประเภทและสามารถนำไปปฏิบัติได้หลายรูปแบบ ความรับผิดชอบมีหลายประเภท ในที่นี้จะจำแนก ออกเป็นสี่ประเภท คือ ความรับผิดชอบทางกายภาพ (physical responsibility) ความรับผิดชอบทาง

การเงิน (financial responsibility) ความรับผิดชอบ ทางสารสนเทศ (informative responsibility) และ ภาระทางกฎหมาย (liability) ในแผนงานอีพ็อร์ ไม่จำเป็นที่ความรับผิดชอบทุกประเภทในกิจกรรม ทุกกิจกรรม จะต้องตกอยู่กับผู้ผลิตเพียงผู้เดียว การกำหนดความรับผิดชอบบางประเภทในบางกิจกรรม ให้กับตัวแสดงอื่นอาจจะช่วยเพิ่มประสิทธิผลของ แผนงาน เช่น การให้ผู้กระจายสินค้าและองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดเก็บและรวบรวม ซากผลิตภัณฑ์ การตรวจสอบควบคุมโดยหน่วยงาน ภาครัฐหรือองค์กรกลางอื่น ๆ เป็นต้น การจำแนก ประเภทของความรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ยังช่วย แสดงให้เห็นว่าแนวคิดอีพ็อร์สามารถนำไปปฏิบัติ ได้หลายรูปแบบ รูปแบบแต่ละรูปแบบจะมีระดับความ เข้มข้นของความรับผิดชอบของผู้ผลิตเชิงปัจเจกที่ แตกต่างกัน โดยไม่จำเป็นที่ผู้ผลิตแต่ละรายจะต้อง มีความรับผิดชอบอย่างเบ็ดเสร็จในทุกกิจกรรมของ การจัดการซากผลิตภัณฑ์ของตน ความรับผิดชอบ เชิงปัจเจกที่สำคัญ โดยเฉพาะความรับผิดชอบทาง การเงิน สามารถมีอยู่ได้ในการจัดองค์การที่บริหาร ความรับผิดชอบของผู้ผลิตหลายราย ไม่ว่าจะเป็น กองทุนของรัฐบาลหรือองค์กรความรับผิดชอบของ ผู้ผลิต หรือ อีพ็อร์โอ (Producer Responsibility Organisation หรือ PRO)

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับ การควบคุมและจัดการปัญหามลพิษประเภทของเสีย อันตราย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ซากผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ โดยบัญญัติไว้ในหมวดที่ 4 ส่วนที่ 6 ว่าด้วยมลพิษอื่น และของเสียอันตราย ในมาตรา 79 ดังนี้

ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุม มลพิษ มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดชนิดและ

ประเภทของของเสียอันตรายที่เกิดจากการผลิต การใช้สารเคมี หรือวัตถุอันตรายในกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การสาธารณสุขและกิจการอย่างอื่นให้อยู่ในความควบคุม ในการนี้ให้กำหนดหลักเกณฑ์ มาตรการและวิธีการอื่นเพื่อควบคุมการเก็บรวบรวม การรักษาความปลอดภัย การขนส่งเคลื่อนย้าย การนำเข้ามาในราชอาณาจักร และการจัดการบำบัด และกำจัดของเสียอันตรายดังกล่าวด้วยวิธีการที่เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาที่เกี่ยวข้องด้วย

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่มีเจตนารมณ์ที่จะเข้าไปก้าวก่ายการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายตามที่กฎหมายเฉพาะเรื่องกำหนดไว้ ดังนั้นในการควบคุมและจัดการของเสียอันตรายที่ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติไว้โดยเฉพาะ จึงอยู่ในหน้าที่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่จะออกกฎกระทรวงกำหนดเงื่อนไข และวิธีการในเรื่องดังกล่าวต่อไป แต่ปัจจุบันก็ยังไม่มีการออกกฎกระทรวงในเรื่องนี้ออกมา มาตรการนี้จึงยังไม่มีความบังคับในทางปฏิบัติ

คำว่า “ของเสียอันตราย” ตามที่กล่าวถึง แม้จะพบว่าถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 79 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ก็มิได้ให้บทนิยามของคำว่าของเสียอันตรายไว้โดยเฉพาะเจาะจง แต่เมื่อพิจารณาจากมาตรา 4 จะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับคำว่า “ของเสีย” ซึ่งได้มีการให้ความหมายว่า “ของเสีย” หมายความว่า ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย อากาศเสีย มลสาร หรือสิ่งอันตรายอื่นใด ซึ่งถูกปล่อยทิ้ง หรือมีที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้ง กาก ตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้นที่อยู่ในสภาพของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซ

จากความหมายของคำว่า “ของเสีย” จะเห็นว่าเป็นการให้ความหมายโดยทั่วไปว่าอะไรบางอย่างเป็นของเสียตามกฎหมาย นอกจากคำว่า “ของเสีย” แล้ว ยังมีคำว่า “วัตถุอันตราย” ซึ่งเป็นคำที่ใกล้เคียงกับคำว่าของเสียอันตราย โดยมีการให้ความหมายไว้ในมาตรา 4 ว่า “วัตถุอันตราย” หมายความว่า วัตถุระเบิดได้ วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ และวัตถุเปอร์ออกไซด์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุแก๊สมันตรังสี วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ หรือสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากความหมายของคำว่า “ของเสีย” ประกอบกับคำว่า “วัตถุอันตราย” ตามที่ได้มีการให้ความหมายไว้จึงอาจสรุปได้ว่า คำว่า “ของเสียอันตราย” ตามมาตรา 79 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หมายถึง “วัตถุอันตรายที่ถูกปล่อยทิ้ง หรือที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้ง กาก ตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากวัตถุอันตรายเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตคือความหมายนี้ยังไม่ครอบคลุมถึงของเสียติดเชื้อจากสถานพยาบาล ซึ่งเป็นของเสียอันตรายที่สำคัญชนิดหนึ่งไว้อย่างชัดเจนนัก จึงอาจสรุปได้ในเบื้องต้นว่าของเสียอันตรายน่าจะหมายถึงของเสียที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ และมีคุณสมบัติทำให้เกิดพิษภัยต่อสิ่งมีชีวิตบนสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงทั้งที่เป็นสารเคมีและวัตถุอื่น ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ มีลักษณะของ “ของเสียอันตราย” อันจะตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 79 ตามที่ได้บัญญัติไว้

อย่างไรก็ดี จากการพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 79 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 นั้นจะเห็นว่าเป็นเพียงพอบทบัญญัติที่มิเจตนารมณ์เพื่ออุดช่องว่างในกรณีที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะเรื่องในการจัดการ

ของเสียอันตรายชนิดใดชนิดหนึ่งระบุไว้โดยเฉพาะ จึงต้องพิจารณากฎหมายที่มีอยู่ที่อาจนำมาใช้บังคับ มนการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและ อิเล็กทรอนิกส์เสียก่อน โดยอาจแยกประเภทกฎหมาย ออกได้เป็น 3 กลุ่มเพื่อนำมาพิจารณา ดังต่อไปนี้

(1) กฎหมายที่ควบคุมและจัดการของเสียอันตรายโดยตรง

กฎหมายที่จะนำมาใช้กับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งจัดได้ว่าเป็นของเสียอันตรายอย่างหนึ่ง จึงต้องพิจารณาถึงกฎหมายที่มีบทบัญญัติเป็นการควบคุมการผลิต การจัดเก็บ การใช้ และการกำจัดวัตถุมีพิษและของเสียอันตรายโดยเฉพาะซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

(2) กฎหมายที่ควบคุมกิจการที่ก่อให้เกิดผล พิษจากของเสียอันตราย

ในที่นี้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าของกิจการในการจัดการดูแลของเสียอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากกิจการของตน ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ ควบคุมโรคภัย พ.ศ. 2595 พระราชบัญญัติปรมาณู เพื่อสันติ พ.ศ. 2504 เป็นต้น

จากพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ และ อาจถูกหยิบยกมาปรับแก้เรื่องดังกล่าวได้ มีเพียง พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เท่านั้น โดยในส่วนของพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 จะมีประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องเงื่อนไข ในการอนุญาตให้นำเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้แล้วที่เป็นวัตถุอันตรายเข้ามาใน ราชอาณาจักร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2550 ลงวันที่ 29 กันยายน 2550 ที่จะนำมากล่าวถึงด้วยในหัวข้อต่อไป

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการผลิต การนำเข้า การ ส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตราย ที่จะกลายเป็นขยะมีพิษในอนาคต โดยให้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการวัตถุอันตรายขึ้น มีอำนาจหน้าที่ในการ ให้คำปรึกษา ดูแล แนะนำ และพิจารณาเรื่องร้องเรียน จากผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจากวัตถุ อันตราย รวมทั้งกำหนดให้ผู้ผลิต นำเข้า ส่งออกและ ผู้ครอบครองวัตถุอันตรายต้องแจ้งและรายงานถึงชนิด และปริมาณของวัตถุอันตรายที่อยู่ในความครอบครอง โดยตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้คำนิยามคำว่า วัตถุอันตรายไว้ในมาตรา 4 ดังนี้

มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับ การจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมเกิดจากการจัดการของเสีย อันตรายประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-Waste) หรือ ซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการ ดำเนินการทางบริหารปกครอง (Administrative Sanction) เกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการ ดำเนินมาตรการทางอาญา (Criminal Sanction) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของการจัดการซากผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

การดำเนินมาตรการทางอาญา (Criminal Sanction) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหมายถึงการใช้อำนาจ ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวนที่มี อำนาจหน้าที่ในการการดำเนินการสอบสวนหาตัว ผู้กระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและส่งสำนวน การสอบสวนให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แก่บุคคลธรรมดาและหรือนิติบุคคลซึ่งได้กระทำความ ผิดทางอาญาเกี่ยวกับการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์

(E-Waste) ที่มีอยู่ภายใต้บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดโทษของ พระราชบัญญัติ วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และหรือที่มีอยู่ภายใต้ บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญา และบท กำหนดโทษของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และหรือที่มีอยู่ภายใต้บทบัญญัติเกี่ยวกับความ รับผิดชอบทางอาญา และบทกำหนดโทษ พระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และหรือที่มีอยู่ภายใต้ บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญา และบท กำหนดโทษของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อทำ ความเห็นในสำนวนสอบสวนและดำเนินการส่งสำนวน การสอบสวนให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ต่อศาลอาญาเพื่อลงโทษปรับและหรือจำคุกจำเลย ผู้กระทำผิดทางอาญา

มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการ ดำเนินการทางแพ่งเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

การนำหลักผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle - PPP) มาประยุกต์ใช้กับ การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง ผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าอุปกรณ์ ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มีหน้าที่ต้องระมัดระวัง และต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากมลพิษ สิ่งแวดล้อมจากการผลิตสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าอุปกรณ์ ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต ก็นั้นก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือ สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่า ผู้นั้นทำละเมิด จำต้อง ใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

มาตรา 96 แห่งกฏาเนตมลพิษใดก่อให้เกิด หรือเป็นแหล่งกำเนิด ของการรั่วไหลหรือแพร่กระจาย ของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สิน ของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใด ๆ เจ้าของ หรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย เพื่อการนั้น ไม่ว่าจะการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของ มลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือ ประมาท เลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นนั้น เกิดจาก

(1) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม

(2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือ เจ้าพนักงานของรัฐ

(3) การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ ได้รับอันตรายหรือ

ความเสียหายเองหรือของบุคคลอื่น ซึ่งมี หน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหล หรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

มาตรการทางกฎหมายในการสร้างสิ่งจูงใจ ทางเศรษฐศาสตร์ (Legal Measure of Economic Incentive) ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

โดยที่มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ใน ประเทศไทยในปัจจุบันมักจะเป็นมาตรการทางกฎหมาย ในเชิงสั่งการและควบคุม (Command and Control) อันได้แก่มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการ ดำเนินการทางบริหารปกครอง (Administrative

Sanction) เกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินการทางแพ่งเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางอาญา (Criminal Sanction) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และจึงทำให้ไม่มุ่งใจแก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัดผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

โดยหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอันได้แก่กรมควบคุมมลพิษ กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงการคลัง ได้ศึกษาและเสนอร่างกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ (Legal Measure of Economic Incentive) ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัดผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

สิทธิของประชาชนที่จะได้ตระหนักรับรู้ถึงสิทธิตามกฎหมายที่ประชาชนที่มีอยู่ในการรับรู้ (Right to Know) ถึงแหล่งมลพิษสิ่งแวดล้อมของขยะอิเล็กทรอนิกส์ สิทธิที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร (Right to Information) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และสิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงระบบความยุติธรรม (Right to Access Justice) ในการฟ้องคดีแพ่งและอาญาเพื่อรับการเยียวยาและเสียหายอันเกิดจากมลพิษสิ่งแวดล้อมจากการจัดการของเสียอันตราย ประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ ดังที่โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 41 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) ได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว

(3) ฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ

มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

มาตรา 57 รัฐต้อง

(1) อนุรักษ์ ป่า ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

(2) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุล และยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 58 การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสีย สำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษา และประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่งในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนชุมชน สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม และโดยไม่ชักช้า ผลการศึกษาพบว่ามาตรการบังคับลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญาที่เป็นนิติบุคคลนั้น โดยที่อัตราของโทษที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรมอัตราโทษปรับแก่ผู้ประกอบการซึ่งมีฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลประเภทองค์กรธุรกิจเช่นห้างหุ้นส่วน บริษัท กิจการร่วมค้า เป็นต้น ซึ่งตามกฎหมายนั้นสามารถลงโทษปรับในอัตราไม่เกินสองแสนบาท เนื่องจากมีข้อจำกัดทางกฎหมาย กล่าวคือโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลได้ต้องเป็นโทษที่กฎหมายเปิดช่องให้ลงได้คือโทษปรับเท่านั้น ไม่สามารถลงโทษจำคุกนิติบุคคลได้ การที่กฎหมายบัญญัติกำหนดอัตราโทษที่ลงไว้ไม่สูง จึงทำให้นิติบุคคลผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัว ไม่เข็ดหลาบ และมักกลับมากระทำความผิดอีก จึงไม่สามารถป้องปราม ยับยั้ง และแก้ไขเยียวยาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของมลพิษอันเกิดจากการจัดการของเสียอันตรายประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์

อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินการทางแพ่ง (Civil Sanction) เกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยนั้นประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาความโดยเฉพาะในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมลพิษจากการผลิตสินค้า การเก็บรวบรวม การบำบัด การขนส่ง การจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และไม่มีกฎหมายให้อำนาจหน่วยงานทางกฎหมายของรัฐที่มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะในการดำเนินคดีแพ่ง (Civil Penalty) โดยวิธีการดำเนินมาตรการบังคับลงโทษทางแพ่ง (Civil Penalty) ในการออกกฎหมายให้อำนาจหน่วยงานของรัฐเช่นคณะกรรมการพิจารณาดำเนินมาตรการบังคับลงโทษทางแพ่งเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมลพิษจากการผลิตสินค้า การเก็บรวบรวม การบำบัด การขนส่ง การจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยให้กฎหมายให้อำนาจแก่คณะกรรมการดังกล่าวออกคำสั่งให้บุคคลซึ่งกระทำความผิดทางอาญา เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมลพิษจากการผลิตสินค้า การเก็บรวบรวม การบำบัด การขนส่ง การจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ชำระเงินค่าปรับในทางแพ่งให้แก่ทางราชการ หากผู้กระทำความผิดยินยอมชำระค่าปรับในทางแพ่งให้แก่ทางราชการ ให้คดีอาญาระงับ หากผู้กระทำความผิดไม่ยินยอมชำระค่าปรับ ให้ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากผู้กระทำความผิด โดยให้นำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในการสืบพยานหลักฐานศาลในระดับมาตรฐานในทางแพ่งคือโจทก์มีหน้าที่นำสืบพยาน

หลักฐานศาลในระดับมาตรฐานในทางแพ่งให้ศาลเห็นถึงความเป็นไปได้ของการกระทำ (Plaintiff Standard of Proof preponderance of probability) ก็เป็นอันเพียงพอให้โจทก์ชนะคดีแพ่ง โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องนำสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนปราศจากสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงและประชาชนไม่เคยใช้สิทธิร่วมกันฟ้องคดีแพ่งทงกันเป็นกลุ่ม (Civil Class Action) เพื่อเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์แต่อย่างใด

ผลการศึกษาพบว่าประเทศไทยยังขาดมาตรการทางกฎหมายในการสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ (Legal Measure of Economic Incentive) ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันมักจะเป็นมาตรการทางกฎหมายในเชิงสั่งการและควบคุม (Command and Control) จึงทำให้ไม่จูงใจแก่ผู้ ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ในการเริ่มต้นลดมลพิษ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงการคลัง เป็นต้น กำลังอยู่ระหว่างการศึกษาเพื่อจัดทำร่างกฎหมายการสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ (Specific Legislation) ที่เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังคงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ อันได้แก่ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงาน

อุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไปและอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย (Dispersed Legislation) ภายใต้อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน ซึ่งตีความกฎหมายแตกต่างกันไป ทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพ โดยปัจจุบันหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม การติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังการผลิต การเก็บรวบรวม การบำบัด การขนส่งและการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ คือกรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกำลังศึกษาและจัดทำร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่นเพื่อเสนอเป็นกฎหมายต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยยังขาดมาตรการทางกฎหมายในการสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ (Legal Measure of Economic Incentive) ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันมักจะเป็นมาตรการทางกฎหมายในเชิงสั่งการและควบคุม (Command and Control) จึงทำให้ไม่จูงใจแก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ในการเริ่มต้นลดมลพิษ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงการคลัง เป็นต้น กำลังอยู่ระหว่างการศึกษาเพื่อจัดทำร่างกฎหมายการสร้างสิ่งจูงใจทาง

เศรษฐศาสตร์ให้แก่ผู้ผลิตสินค้า ผู้เก็บรวบรวม ผู้บำบัด ผู้ขนส่ง ผู้กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขกรณีประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ (Specific Legislation) ที่เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังคงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ อันได้แก่ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไปและอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย (Dispersed Legislation) ภายใต้อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน ซึ่งตีความกฎหมายแตกต่างกันไป ทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าประเทศไทยควรตรากฎหมาย โดยออกมาเป็นพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมผลิตภัณฑ์ การกำหนดผลิตภัณฑ์ที่ถูกควบคุมซึ่งยากแก่การรวบรวมขนส่งบำบัด กำจัด มีส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ที่ควรส่งเสริมให้นำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ควรส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมผู้ผลิตและผู้จำหน่าย โดยต้องจดทะเบียนต่อกรมควบคุมและหรือปรับมลพิษ และให้ผู้ผลิตจัดทำแผนความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองหรือรวมกลุ่มเป็นสมาคม และกำหนดให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์นำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน และกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้

ผู้ผลิตลดสารอันตรายมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการปลอดภัย ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้กรมควบคุมมลพิษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแนวทางการจัดการซากผลิตภัณฑ์และจัดตั้งศูนย์ข้อมูลซากผลิตภัณฑ์ในกรมควบคุมมลพิษให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและอัตราโทษทั้งจำคุก และหรือปรับเกี่ยวกับผู้ผลิตฝืนไม่เสนอแผนความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ ไม่รายงานปริมาณผลิตภัณฑ์ไม่ขึ้นทะเบียนไม่ปฏิบัติตามแผนความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่ออาญาและให้มีบทกำหนดอัตราโทษแก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ เก็บรวบรวม ขนส่ง ซากผลิตภัณฑ์ที่ฝืนการทิ้ง การรับคืน การเก็บรวบรวม การขนส่ง และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่ออาญาและบทกำหนดอัตราโทษแก่โรงงานที่ให้บริการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติการรับคืน การนำกลับมาใช้ใหม่ การบำบัดและการกำจัด รวมทั้งให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องเพื่อแก้ไขปัญหาความเสียหายที่เกิดจากการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย เพราะการลดมลพิษสิ่งแวดล้อมช่วยเสริมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาลุทธิของการบังคับใช้กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางอาญาเกี่ยวกับการที่ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้จำหน่าย ผู้รวบรวม ผู้บำบัดผู้กำจัดได้ฝืนบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่ออาญาภายใต้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับอันได้แก่พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พระราชบัญญัติโรงงาน พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา

คุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ซึ่งอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นเอกภาพ มีความยากลำบากในการตีความและบังคับใช้ทำให้การดำเนินคดีอาญาขาดประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าประเทศประเทศไทยควรตรากฎหมาย โดยออกมาเป็นพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาอันเกิดจากการจัดการซากผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้ให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและอัตราโทษทั้งจำคุก และหรือ ปรับเกี่ยวกับผู้ผลิตฝาฝันไม่เสนอแผนความรับผิดชอบในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ ไม่รายงานปริมาณผลิตภัณฑ์ไม่ขึ้นทะเบียน ไม่ปฏิบัติตามแผนความรับผิดชอบในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาและให้มีบทกำหนดอัตราโทษแก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ เก็บรวบรวม ขนส่ง ซากผลิตภัณฑ์ที่ฝาฝันการทิ้ง การรับคืน การเก็บรวบรวม การขนส่ง และให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาละบทกำหนดอัตราโทษแก่โรงงาน ที่ให้บริการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติการรับคืน การกลับนำมาใช้ใหม่ การบำบัด และการกำจัด

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขกรณีมาตรการ บังคับลงโทษทางอาญาแก่ผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งได้กระทำผิดทางอาญาโดยที่อัตราของโทษที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรมอัตราโทษ ปรับแก่ผู้ประกอบการซึ่งมีฐานะทางกฎหมายเป็น นิติบุคคลประเภทองค์กรธุรกิจ เช่น ห้างหุ้นส่วน บริษัท กิจการร่วมค้า เป็นต้น ซึ่งตามกฎหมายนั้นสามารถ ลงโทษปรับในอัตราไม่เกินสองแสนบาท เนื่องจากมีข้อ จำกัดทางกฎหมาย กล่าวคือโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล ได้ต้องเป็นเท่าโทษที่กฎหมายเปิดช่องให้ลงได้คือ โทษปรับเท่านั้น ไม่สามารถลงโทษจำคุกนิติบุคคลได้

การที่กฎหมายบัญญัติกำหนดอัตราโทษที่ลงไว้ไม่สูง จึงทำให้นิติบุคคลผู้กระทำผิดไม่เกรงกลัว ไม่เข็ดหลาบ และมักกลับมากระทำผิดอีก จึงไม่สามารถป้องปราม ยับยั้ง และแก้ไขเยียวยาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม ของมลพิษอันเกิดจากการจัดการของเสียอันตราย ประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือซากผลิตภัณฑ์อุปกรณ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าควรแก้ไขบทบัญญัติของ อัตราโทษปรับแก่นิติบุคคลในวงเงินที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขในกรณีนี้ ประเทศไทยยังขาดมาตรการทางกฎหมายในการ ส่งเสริมให้ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มลพิษสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงขอเสนอ แนวทางโดย ให้ประชาชนได้ตระหนักรับรู้ถึงสิทธิ ตามกฎหมายที่ประชาชนที่มีอยู่ในการรับรู้ถึงแหล่ง มลพิษสิ่งแวดล้อมของขยะอิเล็กทรอนิกส์ สิทธิที่ ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสิทธิ ของประชาชน ที่จะเข้าถึงระบบความยุติธรรมในการ พ้องคดีแพ่งและอาญาเพื่อรับการเยียวยาและเสียหาย อันเกิดจากมลพิษสิ่งแวดล้อมจากการจัดการของเสีย อันตราย ประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขการบังคับใช้ กฎหมายด้านการดำเนินมาตรการทางแพ่งสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายขยะอิเล็กทรอนิกส์ ประเทศไทยควรนำวิธีการดำเนินคดีแพ่งแทนกัน เป็นกลุ่ม (Civil Class Action) มาใช้แทนวิธีการ ดำเนินแพ่งโดยทั่วไป เนื่องจากจากคดีสิ่งแวดล้อม มีปรัชญาและแนวความคิดในการดำเนินคดีที่แตกต่าง จากคดีแพ่งทั่วไป เช่น มุ่งเน้นการป้องกันยิ่งกว่า การแก้ไข, สิทธิในสิ่งแวดล้อม, มีวัตถุประสงค์ในการ พิณฟูสภาพสิ่งแวดล้อมยิ่งกว่าการชดใช้เยียวยา ให้กลับคืนสู่สถานะเดิม เป็นต้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอ ให้รับรองหลักการในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน เป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับ, นำทฤษฎีเรื่องความน่าจะเป็น

มาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมเสริมควบคู่กับหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด, นำหลักคำพิพากษาผูกพันการกระทำมาแทนที่หลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความและควรบัญญัติให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาเฉพาะคดีสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับประเทศในกลุ่ม Civil Law ที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายซึ่งจะสามารถ

ลดปริมาณคดีสู่ศาลและสามารถนำปรัชญาและแนวความคิดที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะของคดีสิ่งแวดล้อมมาบัญญัติเป็นหมวดหมู่สะดวกต่อการทำความเข้าใจการบังคับใช้ของเจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องและส่งผลดีต่อการพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (2540). โครงการศึกษาข้อเสนอแนะปรับปรุงกลไกการควบคุมและบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม.
- นิศาชล โรจน์สัตตรัตน์. (2540). หลักการและปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการเคลื่อนย้ายและการกำจัดของเสียอันตรายข้ามแดนตามอนุสัญญาบาเซล ค.ศ. 1989 และพิธีสารบาเซล ค.ศ. 1999 (Rules and legal problems on the control of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal according [i.e. according] to Basel Convention 1989 and Basel Protocol 1999) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง ปาริณา ศรีวนิชย์ และพงษ์เดช วานิชกิตติกุล. (2547). การดำเนินคดีแบบกลุ่มคดีสิ่งแวดล้อม (Class action for environmental case). คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มิ่งสวรรค์ ชาวสอาด และกอบกุล ราชะนาคร. (2552). เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2535). **กฎหมายอุตสาหกรรม พระราชบัญญัติโรงงาน.**
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2539). **การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). **รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2556). **กฎหมายสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.